

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

August F. Schmidt: Fra Kongeaegnen. — Johannes Reiff: Min Hjemstavn. — Thomas Otto Achelis: To Salva guardier fra Aaret 1657. — Jørgen A. Hansen: Æ Hjubærbusk. — Axel Lange og Chr. Seeberg: Nogle sønderjydske Planter, deres Navne og deres Stilling i Folkloren. — P. J. Nydahl: En Nytaarssang. — Samleren.

Nr. 7. — 1. JANUAR 1928. — 4. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN
ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000
Reservefond 30.421.765

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

H. Jensen Toft

Humlekærren, Tønder

Tel. 276.

Mahlers Turbiner

Leveret c. 400

i Danmark.

Udføres hos

A/s. Møller & Jochumsen,
Horsens.

Sønderjydsk Maanedsskrift

Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.

Fra Kongeåegnen.

(Hedenske Kultminder).

Af August F. Schmidt.

Rejser vi i nordvestlig Retning fra Tiset og Gram op gennem Fole, kommer vi ret snart til den lille Landsby *Harreby* (1202-04 Harebui, 1205 Hargby)¹⁾ i Hygum Sogn ved Vejkrydset, hvor Vejen, der går i Nord, fører til S. Hygum, og den mod Vest til Obbekjær.

Frøs Herred, hvorl *Harreby* ligger, omfattede i Oldtiden tillige *Kalslund* Herred, og i dets Midte lå *Hygum Sogn*. Der kendes nu intet Stednavn, som dette Herred kan have sin Oprindelse af, skønt Navnet er mærkeligt, da *Frø* ikke kan være andet end *Guden Frø*. Det er da sandsynligt, at *Hargby* var Herredets Hovedsted, og at dette netop har været et *Harg* for *Frø*²⁾. Denne Antagelse bliver bestyrket af den Kendsgerning, at der mellem *Harreby* og *Fæsted* (*Hygum Sogn*) findes en Lokalitet *Frøsig* som Benævnelse på en gammel Boplads, hvor der før Udskiftningen lå et Par Huse³⁾. Det vil nu være nemmest at tolke *Frøsig* som et sumpet og vådt Sted, hvor der var mange *Frøer* og *Tudser*, og denne Tolkning er måske også den eneste rigtige. Men *Frøsig* kan også rumme et *Levn fra* hedensk Gudsdyrkelse, idet der rundt i Danmark findes en *Mængde* Navne som *Frøsig*, *Paddesø*, *Fruekilde*, *Fruens Kilde* osv., der undertiden synes at bære Vidnesbyrd om hedensk Dyrkelse, idet bl. a. et kendt Sagnmotiv „Soen i Sengen og den sunkne Gård“ ifølge Dr. *Gudmund Schüttes* Undersøgelser må være at opfatte som Minde om Dyrkelsen af *Freyja* som *So*, oldn. *Syr* (hendes Tilnavn var *So* — Symbol på Frugtbarhed). *Gudmund Schüttes* anfører⁴⁾ *Fyns to Paddesøer* (*Paddesø-Frøsø*) som *Øens* fornemste Skuepladser for Sagnet om *Soen i Sengen*. Deraf kan vi skønne, at ialfald på denne *Ø* har *Freyjadyrkelsen* spillet en fremragende Rolle; og der er jo overhovedet i hele Danmark ikke noget *Sakralsagn*, der kan kappes med *Somotivet* i *Folkeyndest*⁵⁾

¹⁾ S. R. D. VIII, 183.

²⁾ Oluf Nielsen i U. Bl. I, 271.

³⁾ Trap⁴ IX, 179.

⁴⁾ Danske Studier 1925, 130 f.

⁵⁾ Se G. Schüttes *Afhandlinger* om *Sosagnet* m. m. i *Danske Studier* 1925, 117 ff. og smsts. 1926, 157 ff, 177 ff.

Hvis nu Frøsig ved Harreby hører til denne sakrale Gruppe af „Frø-stednavne“, så vil det være rimeligt at antage, at man i Oldtiden på Hørgen (Harreby) i det nuværende S. Hygum Sogn har blotet til Freyja eller Frø i det Herred, der gennem Tiderne har båret Navnet *Frøs Herred*.

Om Tolkningen af Harreby skal gives et Par Oplysninger. Harre betyder ifølge *Johs. Steenstrup*¹⁾ Stendynge, Hob af sammenlagte Sten, tillige helligt Sted, Gudetempel, Hov (oldnordisk Harg, Hörgr). *H. V. Clausen* har i sit Værk „Studier over Danmarks Oldtidsbebyggelse“²⁾ givet en særdeles interessant Forklaring af Hovedledet i Harreby (Hørby, Hårby, Hør, Hår, Håre, Harre), der flere Gange omtales i den ripuariske Lov³⁾ som det Sted, hvor Ed skal aflægges: *jurare in haraho*. Harahus er det nordiske hogr og er somme Steder bleven stående i Lovens Tekst fra den hedenske Tid, men andre Steder er det blevet afløst som Edssted, så man nu skal sværge „in ecclesia“ (i Kirken). Fra Hørgen og dens Ring er man kommet til Kirkens Alter. Men som Hørgen i dette Tilfælde har måttet vige for Kirken, er formodentlig adskillige nordiske „Harreby“ i kristen Tid blevet til „Kirkeby“, og disse Kirkeby kan altså være langt ældre end Kristendommens Indførelse. — Såvidt *H. V. Clausen*.

Fra Harreby er der ikke så langt op til *Skærbæk Vandmølle* Syd i det nordfor Harreby liggende Sogn *Lintrup*, hvor der efter Tradition skal have været et Tingsted (måske en Overgang Frøs Herredsting?) tæt ved den gamle Oksevej. Her østfor Skærbæk Mølledam har ligget 8–10 Oldtidshøje og en Langdysse, der har været usædvanlig stor, ca. 100 m lang, oprindelig med tre Kamre og omsat med mange og store Randsten. Dyssen blev ødelagt under Verdenskrigen. Pladsen omkring Oldtidsmindet benævnes undertiden *Tingstedet*, og en Fodsti mellem S. Ålling i Hygum Sogn og Tornum i Lintrup Sogn hedder *Tingstien*, dens Retning går efter Tingstedet. Endvidere kan nævnes, at Sydøst for Tornum findes Stedet *Gildbjerge*, et Navn, der minder om hedensk Gudsdyrkelse, idet det mange Steder fra er påvist et Gildbjerg nær Tingsteder, og Navnet Gildbjerg (Gild betyder Offer-gave) har sakral Betydning⁴⁾.

Vandrer vi Nord på over Vimtrup til Dover, kommer vi igennem *Trolddal*, hvor der i Mørke spøgede en hovedløs Hest eller Hund, ligesom Vogne ofte vælter om Natten i Trolddal⁵⁾. Mange andre

¹⁾ De danske Stednavne 1918, 23, 97.

²⁾ Arb. f. nord. Oldk. og Hist. 1916, 182 f.

³⁾ Fra de ripuariske Franker, der beboede Landet på begge Sider af Rhinen; den ripuariske Lov er måske opstået under Kong Dagobert I. (628-39), og er for største Delen dannet efter Salfrankernes saliske Lov.

⁴⁾ Se Svend Aakjær i Dansk Udsyn 1923, 9 f.

⁵⁾ H. Pilegaard og Aug. F. Schmidt: Fra Lintrup Sogn 1925, 56 ff.

Steder fra har man også Oplysninger om Spøgersteder i Nærheden af Tingsteder og Rettersteder.

Et Parallelnavn til det ovenanførte Jels finder vi måske i *Årlund* (1542 Aarelunt) imellem Foldingbro og Lintrup, en større Gård, der i 1841 var to Gårde og fire Landboelssteder stor. I den sidste Oldtid bar Kongens Ombudsmand (Jarlen) Navnet *År* eller *Kongens Årmand* (År betyder egentlig Sendebud), et Navn vi mindes om ved de 5 á 6 Bynavne *Årslev*, Navnet på Herredsbyen *Års* i Himmerland (ældre *Årshøgh*, „*Årmandens Høj*“) og en hel Del Navne på Høje, *Årshøj* og *Årsbjerg*¹⁾. Der er vist al mulig Grund til at antage, at en kongelig Ombudsmand har boet i *Årlund* og givet Gården Navn, og hvor der boede en sådan Embedsmand, var der jo ikke langt til et Tingsted, der i dette Tilfælde vel må have været ved *Skærbæk Mølle Syd* i Sognet, og Tingstedet fandtes igen nær *Helligstedet*, som jo havde sin Beliggenhed i *Harreby*.

Man har også villet se et Helligsted i *Hjerting*, Sogneby Øst for *Lintrup*; thi i en Præsteoptegnelse fortælles, at Syd for *Hjerting* på en Høj skal der have været en Offerplads, kaldet „*Hertha Ting*“. Denne Præstens Forklaring er ikke rigtig. Man ved vist næppe, hvad *Rodstavelsen* i *Hjerting* betyder; muligvis har vi her en i -omlydt Form af *Hjort* (smlgn. den tæt Syd for *Hjerting* flydende *Hjortvad Å*)²⁾.

Hvis vi nu ved *Foldingbro* vandrer ca. 10 km i nordvestlig Retning, vil vi i *Brørup* Sogn på et storslået Bakkedrag stå over for det uforgængelige Alter af *Sten*, der i *Hedenskabets Dage* var viet *Ti* i den *Egelund*, hvis Rester endnu sees i den moderne Granplantage omkring den store *Tislundsten*. Et stort og anset Kultsted har her været, og i *Tidernes Løb* er Sagn om Konger og Kæmper knyttet til denne vældige Stenblok, der i Afstand minder om et lille *Hus*³⁾. Her har man ofret til *Ti* og ved *Midsommerstid* brændt *Bål Solen* til *Ære* og for at værne mod *Brand* i *Sæden*, mod *Udyr* og andet ondt; et *Bål*, der fra den høje *Tislundbakke* har været synlig i stor Afstand, og med andre *Bål* som *Mellemed* har det som en optisk *Telegraf* fået *Forbindelse* med andre *Soldyrkere* i *Vest* — på *Solbjerg* ved *Tjæreborg*, hvor *Bakkenavnet* minder os om *Soldyrkelse* i en meget gammel Tid. De sidste Rester af *Soldyrkelse* er kendt endnu i vore Dage i visse *Egnes Skikke*: at se *Solen* danse *Påske-* eller *Pinsemorgen*.

Tager vi 8 km Øst på forbi *Ti's Helligsted* i *Tislund* træffer vi *Malt Herreds gamle Tingsted*, der må søges i Nærheden af *Malt Kirke*, som ligger højt på *Kongsbjerg*. En hellig *Kilde*, der forhen rislede

¹⁾ Sv. Aakjær i *Sorø Amtstidende* 22. 11. 1924.

²⁾ Fra *Lintrup Sogn* 1925, 10.

³⁾ Om *Tislundstenens Sagnkreds* m. m. vil der fremkomme en af mig givet udførlig Redegørelse i *Historisk Arbog* for *Ribe Amt* 1928.

i Præstegårdshaven, minder os om, at her måske har været en hedensk Offerkilde ved Tingpladsen. Det skal dog bemærkes, at Herredstinget efter Præsteindberetningen 1638 afholdtes i Hulvad Skov, som hedder „Hessel“, i Brørup Sogn¹⁾, omtrent midt i Herredet, og at der i Stilde Plantage, Brørup Sogn, findes to fredlyste Højgrupper, „Store Tinghøje“ og „Små Tinghøje“. *Hulkjær Vandmølle* ligger godt 2 km fra Tislundstenen, Gravhøjene i Stilde Plantage ca. 5 km²⁾. -- Ifølge velvillig Meddelelse af 17. 7. 1927 fra Forstander *Kr. la Cour Pedersen*, Skibelund Efterskole, går der Fortællinger om, at der i *Skibelund Krat Syd* for Malt er hugget Bjælker til Malt Kirke og til Anst Bro (Herredsskel). Kirken i Malt er jo en Herredskirke, der ikke er bygget af Enkeltmand som Gårdkirkerne. Tæt Øst for Skibelund ligger *Mejlund*, og der er Sandsynlighed for, at den gamle Tingvej har gået fra Vejen Knude, og så har Skoven til Højre heddet Mejlund og Skoven til Venstre Skibelund. At disse to Skove har haft en særlig Tilknytning til Herredstinget som Steder, hvor Lovens Anvendelse på det enkelte Stridsemne er blevet drøftet eller forkyndt, er ikke udelukket. Et endeligt Svar på dette Spørgsmål kan først gives, når vi får undersøgt, om der er flere Skibelunde (og Mejlunde) i Nærheden af gamle Herredsting og Oldtidshelligdomme, og det skal det nok vise sig at være, hvis man kendte alt Marknavnestoffet fra Danmarks forskellige Egne.

Nordøstlig for Malt findes det højtliggende *Læborg*, hvor der på Kirkegården ligger en Runesten med to indhuggede Thorshamre, et Vidnesbyrd om Thorsdyrkelse dersteds. På *Læborg Kirkegård* fandtes også en hellig Kilde³⁾. Man har næppe dyrket Havguden *Læ* i *Læborg*. De mange *Lem*-Navne i Jylland har Prof. *Magnus Olsen*, Oslo, tolket⁴⁾ som *Bakke-Bygder*; en Tolkning, der er meget sandsynlig. *Læborg* må vist tydes på samme Måde. At der på „*Læ-borg*“ har boet en Stormand, der dyrkede en af de højere Stænders Guder Thor, viser Runestenen.

I omtrentlig lige Linje ca. 15 km Øst for *Læborg* findes på et imponerende Højdedrags Sydskråning Sognebyen *Lejrskov*, der, som jeg udførligt har redegjort for Sagen andetsteds⁵⁾, formodentlig er en „*Lejre-Helligdom*“ i Rang med det i Oldtiden så berømte *Lejre Syd* for *Roskilde*.

Imellem *Lejrskov* og *Kolding* ligger Sognebyen *Harte* (1231 *Harthwet*), der af *Oluf Nielsen* i U. Bl. I, 272 tolkes som „*Tveden ved*

¹⁾ Danske Saml. 2 R. IV, 110.

²⁾ *Vith. la Cour* i Festskrift til *Steenstrup*, 19.

³⁾ Fra *Ribe Amt* 1926, 386; jfr. smsts., 385: *St. Algiers Kilde* i „den hellige Mose“ Østlig i *Vejen Sogn*. Der kendes ingen Helgen ved Navn *Algier*; derimod træffes Navne som *Alpershøj*, -mose o. lign. på Steder, hvor der kendes Helligdomme fra Oldtiden, el. *C. Klitgaard*: *Hjørring I*, 2.

⁴⁾ *Mål og Minne* 1919, 14 ff.

⁵⁾ *Danske Studier* 1926, 77 ff.

Hargen“, og hvis denne Tolkning er rigtig, hvad der vel næppe kan være noget i Vejen for, har vi her på Højdraget en Oldtidshelligdom af samme Art som i Harreby. I Harte og Lejrskov tør vi altså formode, at Hovedhelligdommene for Egnen vestlig for Kolding har været, ligesom Vonsild var Hovedhelligdommen Syd for Kolding.

Hvilken Gud der dyrkedes på Harte-Lejrskovskrånningen kan ikke læses ud af Stednavne, Runestene eller af andre Vidnesbyrd; men vi ved, at Anst Herreds Tingsted fandtes i Nærheden af Lejrskov, nemlig på Grænsen mellem *Anst* og *Skanderup* Sogne ikke ret langt fra den store Lejrskov-Højgruppe, så Tingsteders og Helligdommes nære Samhørighed i Udkanter af Herreder passer altså også for Anst Herreds Vedkommende¹⁾. Harte og Lejrskov udfylder da fortræffeligt det Hul i Rækken af Helligdomme, der efter alt at dømme har været at finde på Højdedrag tværs over Jylland fra Kolding til Esbjerg med Yderpunkterne Harte-Solbjerg, og de store Hovedhelligdomme derimellem, nemlig Læborg, Malt, Tislund.

Muligvis har, som ovenfor antydnet ved Tislund-Solbjerg, Oldtidshelligdommene haft Forbindelse med hverandre ved Bålbrænding, ved en „optisk Kultustelegraf“, om jeg så må sige; i hvert Fald nævner Dr. G. Schütte dette, og han har jo for Jyllands Vedkommende tegnet nogle sindrige Kort over de enkelte Helligdommes Aktionsradii²⁾. Ved at få Harte og Lejrskov ind i Helligdommenes Række kunde der blive en nogenlunde passende Afstand imellem dem fra Lille Bælt til Vesterhav.

Vi har nu sluttet Ringen; Vort Udgangspunkt var Vonsild; derfra mod Syd til Vonsbæk, Vojens, Sommersted, Jerstal, Tislund, Tiset, (Gram), Harreby, Frøsig, Skærbæk, Årlund; over Kongeåen til Tislund, derfra mod Vest Solbjerg, mod Øst Malt, Læborg, Lejrskov og Harte.

Vi vil se, at der har ligget en Række betydelige Helligdomme tværs over Halvøen i en Række Nord for Kongeåen på Højdedrag, der tidlig har været beboet. I Øst findes i den skovrige og relativt

¹⁾ Ved *Lejrskov* antog man i sin Tid, at *Lyrskovslaget* havde stået. Dette passer ikke, ej heller kan andre Theorier om, at dette Slag sluttede ved Skodborg stemme, hvad den store Farrisskov p. Gr. af sin Udstrækning måtte hindre (se mine Redegørelser i „Sønderjydske Månedsskrift 1925 [Lyrskov] og smts. 1927 [Fra Kongeåegnen]), Det rigtigste, der er sagt om denne Sag, forekommer mig at være Johs. Steenstrups Ord i det p. t. udkommende „Det danske Folks Historie“ II (1927), 6, hvor han anfører følgende til Forklaring af Udtrykkene om Slaget Åsted: „Men naar Skjaldene fortæller om de talløse Vender, der paa Flugt druknede i den klare Skodborg Aa, har de ladet sig vildlede af Navne; hverken før eller efter Kampen kan Venderne være naaet til Skodborg Aa, der ligger flere Dagsrejser (100 km) fra Slien; saa langt ind i vort Land er Vender aldrig kommet. Navnet paa den store Aa, der løb en Mils Vej Øst for Lyrskov forbi *Skaleby**) og tæt ved *Skoldrup**), og ved hvis Udløb i Slien vel Vendernes Skibe var landet, maa Skjaldene have forvekslet med Sønderjyllands bekendte Grænseaa mod Nord“.

^{*}) Fremhævelserne mine.

²⁾ Offerpladser i Overlevering og Stedminder 1918, 56. 72.

ynge Bebyggelse anselige Helligdomme for den senere her i Landet fra Syd indvandrede Gud Odin, der dyrkedes af de mægtige Ejere af Torpgårdene i de mange Torpbyer, der helt dominerer i Landet mellem Kolding og Haderslev Fjorde. (Byer af ældre Alder i denne Egn er nemt talte, her de fleste: Seest, S. Bjert, Dalby, Vonsild, Hejels, Taps, Ødis, Aller, Stubbum, Kobbersted, Stepping, St. og L. Anslet, Ørby, Sommersted, Ørsted, Mølby, Jels; Oxenvad, Bjerning, Vonsbæk, Feldum, Styding, Hammelev, Haderslev, Fredsted og Tørning). Der i disse frugtbare Strøg har man altså to Byer, hvori Odins Navn indgår.

Tager vi ned over Vojens til Jerstal og følger de ovenfor omtalte Helligbyer mod Nordvest, vil vi se, at disse Byer ligger, hvor i Oldtiden Vejen fra Jerstalbygden førte mod Nordvest, Syd og Vest om den store Farrisskov¹⁾, hvis Udstrækning jeg i min forrige Artikel har omtalt. Oppe ved *Villebøl* Kro krydser Oldtidsvejen. Den ene fører mod Nordvest tæt forbi Solbjerg til Skads og ud til Jydernes Havn ved Hjertingbugt. Den anden Oldtidsvej fører fra *Villebøl* Kro i Øst til *Foldingbro*, hvor Vejen deler sig i en nordlig og østlig Vej; den ene fører mod Nord med Tislund mod Vest og Malt-Læborg mod Øst; den anden mod Øst hen til *Vamdrup-Hafdrup*, hvor betydelige Bronzealderfund er gjort. Ved *Skodborg* fører en Oldtidsvej fra i Nord-øst hen til Lejrskovbygden, om hvilken en mægtig Højansamling bærer Vidne; videre har Vejen gået mod Øst, til Harthwet og Kolding med sin Fjord, ved hvis Bred der fra de ældste Tider har boet Folk, hvad bl. a. den store Oldsagnsamling på Koldinghus Museum er et imodsigeligt Vidne om.

I en rektangulær Strækning afgrænset i Nord af Kolding Ådal, i Syd af Farrisskoven, i Øst og Vest af Mose- og Skovstrækninger, findes en Del Landsbyer, der alle hører til de yngste Navnelag, hvoraf jeg kun nævner Torpnavnene: Bramdrup, Drenderup, Bastrup, Hafdrup, Vamdrup, Bønstrup, Hjarup, Skanderup, Dollerup, og i denne Strækning (fire Kirkesogne) findes der ingen Kulnavne, fordi de nuværende der beliggende Landsbyer alle er anlagt i den begyndende Kristendoms Tid, selvom der naturligvis i Oldtiden har boet Mennesker der, hvad

¹⁾ Siden jeg i Sønderjydsk Maanedsskrift 1927, 116 har fremsat den Tanke, at Betydningen af Far-Stednavne, hvis Rodstavelse Dr. *Vilh. la Cour* tolker som „Overfartssted“, også kan passe på *Farris*, har jeg set, at allerede *Oluf Nielsen* har haft samme Mening herom, idet han i U. Bl. I., 183 skriver, at Ribe Å's ældste Navn sikkert er *Far*, et Resultat O. Nielsen er kommet til ved at sammenligne et norsk Elvenavn *För*, Ejef. *Farar*, i dansk Form *Far*, med den Strøm, der flyder forbi *S. og N. Farup* (opr. Farthorp) ved Ribe, og som nu kaldtes Ribe Å. O. Nielsen skriver videre, at „langt østen for Ribe, men Norden for Åen findes ikke alene en By af Navnet *Farris* . . . , men almindelige og gamle er også Sagn om den store Skov *Farris* i Midten af Sønderjylland langs Nordsiden af denne Å.“

Oldtidshøjene jo vidner om¹⁾. Til alle Sider for denne „Torpsædemark“ har der været hedenske Helligsteder, hvad Stednavnene fortæller os, og det er disse, der danner Grundlaget for denne Afhandling, og selvom jeg undertiden har bygget på Hypoteser, så håber jeg dog, mit Hovedresultat må blive anset for rigtigt.

Vi vil af det foranstående erfare, at de ældst dyrkede Guddommes Helligsteder findes i de tidligst bebyggede Egne Nord og Syd for Farrisskoven og Kongeåen. Vi kan gennem de hedenske Levn følge de ældste Bebyggelser — og vi vil se, at man *både* Nord og Syd for den nu slettede Grænse i vort Folks Ungdom troede på de samme Guddomme og Guder: Solen, Ti, Evir, Frø, Thor, Odin og alle andre venlige og uvenlige Magter, til hvem et godt Forhold var af væsentlig Betydning for Trivsel, Sejr og Lykke, Fred og Frodighed.

Min Hjemstavn.

Af Johannes Reiff.

Hvor Fjorden vugger min Hjemstavn til Ro
under Sang af susende Bøge,
skal jeg med Sivet og Blomsterne gro,
sanke de solgyldne Kornaks i Lo
og le med de kukkende Gøge.

Hver Vaar vil klæde min Hjemstavn til Fest:
med Sol over Bakker den skrider,
paa Ager gaar Bonden bag Plov og Hest
og messer som Folkets frommeste Præst
til Fuglenes evige Kvidder.

Og Høvdingen fylker min Hjemstavns Hær
i Dalen dybt nede ved Fjorden,
hvor Sangen runger som klingende Sværd
og gør af de Tusinder hver især
til en navnløs Ridder for Jorden.

Men Natten vil klage min Hjemstavns Ve
med Søernes skvulpende Vove,
hviske om Sønner, der kæmped' og led
i den evige Strid, som Folket stred
i Troskab mod Fædrenes Love.

¹⁾ Se nærmere min Afhandling „Om Trældiget“ i Fra Ribe Amt 1923, 97.

To Salva guardier fra Aaret 1657.

Ved Thomas Otto Achelis.

Den tredje August 1657 kom Kong Karl Gustav af Sverige til Haderslev, „Gud hjælpe og trøste de stakkels Folk, hvor den svenske Arme kommer hen“ havde Provst Hübschmann i Aabenraa skrevet i sin Kirkebog (oversat fra nedertysk), „thi ved denne Arme er Polakker, Tartarer og alskens Rak, saaledes at den tredje Part af denne Arme er dygtige Folk (brave Kerlls), de øvrige forvovene Musquetiers, Røvere, svedne Fyre (starke Jungen) og Rak, et stort Tros, som vil indjage Danskerne Forskrækkelse; Gud hjælpe og forbarme sig over os og give os igen den ædle Fred, Amen“.

Sidst i August stod Kongen for Frederiksdag¹⁾. Den 24. Oktober tog Svenskerne Fæstningen og dermed var alle Ulykker fra den saaletsindig begyndte Krig brudt ind over Landet.

Fra denne Tid, da de svenske Tropper laa i Haderslev Amt, stammer de to nedenfor meddelte Salva Guardier²⁾. Den første, underskrevet af selve Kongen den 30. August, er bevaret i en Afskrift i Haderslev Raadstuearkiv³⁾. Præsternes, Kirke-, Skole- og Hospital-Betjenternes Huse og Bo tages dermed i Beskyttelse. Den anden, udstedt

af Generalen Carl Gustav Wrangel, forefindes i Original i et Privatarxiv i Haderslev. Salva guardien er trykt i Plakatform, kun nogle Ord, her trykt i Cursiv, er skrevet af en Skriver, kun Underskrift er skrevet af Generalen. Papisigillen viser Grevens Vaaben og Omskriften: „Carolus Gustavus Wrangel, Comes in Salmis“ (=Greve i Salmis).

Wir Carl Gustav von Gottes Gnaden der Schweden vnd Wenden König, Grossfürst in Finland, Hertzog zu Ehesten, Cavelen, Bremen, Vehrden, Stettin, Pommern, der Cassuben vnd Wenden, Fürst zu Rügen, Herr über Ingermanlandt vnd Wissmar; wie auch Pfalzgraff beim Rhein in Bayern zu Jülich, Cleve vnd Bergen Hertzog Thun kundt hiemit: Demnach wir die Pastores, Kirchen-, Schuel- vnd Hospital-Bediente, in der Stadt Haderbleben, zusamt derselben Wohnhäuser, wie auch ihre auss und innerhalb der Stadt habende beweg-, vnd vnbewegliche Haab- vnd Güther, mit allem vnd jeden Pertinentien vnd zugehörvngen, in vnserm Special Schutz, Schirm vnd Salva-Guardie, auff vnd angenommen, Massen wie solches hiemit wirklich geschieht. Alss Befehlen Wir hiemit allen vnd jeden vnserer Generalitat von Commandanten, Wie auch Hohen vnd Niedrigen

1) Fr. Hammerich, Danmark under Adelsvælden 4. Bd. (1859) S. 249-251.

2) Ada XI A.

3) Jfr. Jørgen Hansen i Sønderjysk Maaendsskrift IV Bind (1927-28) S. 74-75.

Krieges-Officiren, zusamt gemeiner Soldatesque, zu Ross vnd Fvss, vnd allen andern, vns angehörigen gnädigst vnd ernstlich, das Sie eingangs ermeldte Pastores, Kirchen-, Schuel- vnd Hospital-Bediente, wie auch Ihre in vnd ausserhalb Hadersleben habende Eigenthümbe mit allen vnd ieden darzu gehörigen Pertinentien an Persohnen, Gebäuden, Fahraussen, Haab vnd Güthern, getreydigh, Pferden, Wagen, Klein vnd grossem Viehe, und sonsten allem, wie das immer Nahmen haben magh, im geringsten nicht beleidigen, Sondern bey dieser vnser Salva-Gardie allerdings ruhig vnd vngekränket sein vnd verbleiben lassen, vnd dawider, vnter wes Schein vnd prætext es geschehen möchte, mit wirklichen Einquartierungen vnd Durch-Marchen, auch selbst angemassten Contributionen vnd anderen Kriegs Beschwerden nicht graviren oder belegen; noch die dazu gehörige Persohnen, mit Bestreifung¹⁾, Brandt, Raub, Nahm oder Plünderung, im geringsten nicht verunruhigen, infestiren oder beleidigen, weniger diese vnser Salva Guardie Violiren, sondern vielmehr selbige vnd deren glaubhafte Copeyen gebühreud respectiren, vnd ehren, auch mehrgedachter Pastoren vnd Bedienten, Häusser vnd zuständige Güter zusamt derselben Pertinentien vnd dazv gehörige Persohnen wider alle Gewalt vnd Thätigkeit, So denensel-

1) Jeg formoder: „Beitreibung“.

ben hirwider vber vertraffen zugefügt werden möchte, in vnserm Nahmen gebühreud maintainiren vnd schützen. Hiran geschieht, was vnserm gnädigsten willen vnd ernstlichen Befehl gemäss ist. Uhrkundlich haben wir dieses eigenhändig unterschrieben, vnd mit vnserm hiefür gedruckten Königl. Secret-Insigel bekräftigen lassen. So geschehen in vnserm Haupt-Quartier vnserm Friedrichs Vdde den 30. Auguste 1657.

C. Gustav. R. L. S.

Dass diese Copia in allen Puncten vnd Clauseln mit dem rechten Original richtig übereinstimme, bezeuge ich

Valentinus Schmidt
von Eisenberg, Pastor
Hadersleb.

Der Königl. Maytt. und dero Reiche Schweden Rath, Leutenant General über dero Arméen nnd Militar Statt in Teutschland Vice Reichs Admiral wie auch General Gouverneur in Pommern / und Oberland Richter über Näricke

CAROL GUSTAV WRANGEL
Graff zu Salmis / Freyherr zu Lindenberg und Luhdendorff / Herr zu Schog-Kloster (Bremervöhrde), Wrangelsburg, Spicker und Rostorp

Demnach im Nahmen Allerhöchstgedachter Ihrer Königl. Maytt. von Sr. Hoch Gräfl. Gnaden und Excellentz den Prediger zu Oxenwad unndt Jelß, M. Petrus Dreyer

sambtall den Seinigen, wie auch sein eigenes auff erbawtes Häußlein in deroselben sonderbahren Schutz und protection Krafft dieses auff und angenommen worden: Als werden Alle und Jede vor Allerhöchstgedachter Ihrer Königl. Maytt. zugethane hohe und niedrige Kriegs Officirer / auch andere dero Befehlshaber / hiermit nach Standes Gebühr ersucht / die S. Hochgräfl. Excell. Conduicte untergebene aber erinnert und ernstes befehliget / das Sie *obgemelten Prediger nebst Fraw, Kinderu, Gesinde, Vieh, Hauß undt Hoff, mobilien und immobilien, wie auch seines proporn Häußleins* im geringsten nicht beleidigen / und beschedigen / besondern bey dieser ertheilten Salvaguardie allerdings ruhig und ohngekrencket sein und verbleiben lassen / und darwider unter was Schein es ge-

schehen möchte / weder mit elgen-thätiger Contribution oder Einquartierung / brandt / plünderung / abnahm / Pferde / gross oder kleinen Viehs / noch andern Gewaltthätigkeiten graviren oder belegen / noch solches ihren unterhabenden auff einigerley Weise zu thun verstaten / sondern vielmehr diese Salvaguardie in alle Wege gebührend respectiren und beobachten wollen und sollen. Wornach sich männiglich zu achten / auch für Schaden und Vngelegenheit zu hüten wissen wird. Uhrkündtlich Sr. Hoch Gräfl. Gnad. und Excell. eigenhändigen Unterschrift und vorgedruckten Gräfl. Insiegels, So gegeben *Im Königl. Schwedischen Feldlager unter Friedrichsudde den 5. Octobris Anno 1657.*

(L. S.) C. G. Wrangell.

Æ Hjubærbusk.

Der staa derom ibag vor Laj —
Saa stor en Hjubærbusk,
Der har saa manne Blomster haj,
Men no er et Regn o Rusk.

Vi töt dengang, den var saa køn,
Jno enhver de sier,
For hver en Green, den var saa grøn
Hver Blomst saa rosahvid.

Men no er e Blaj jo it meer køn,
Er slidt a Regn o Slud,
Æ Bær er rød o it meer grøn,
Men er ino lidt suur.

O dog, saa tit en lille Pig'
Gaar om o kiger aa em,
Hind Ansigt er a Lyk saa rig
Saa glaj, hvergong hun saa em.

Kan vær en Avten unner æ Busk
Hun støj ved Midsommerstid,
Kan vær ino trods Regn o Rusk
Hun godt den Plads kan lid.

Det er vor Nabos Anne,
En bitte lille Prop,
Som a de Retter manne
Helst gid haj Hjubærsup.

Nogle sønderjydske Planter, deres Navne og deres Stilling i Folkloren.

Af Axel Lange og Chr. Seeberg.

Sisymbrium — Vejsenop. Navnet angiver, at Plantens Voksested er langs Vejene og at den er i Familie med Senop. Der findes to Arter, der er egentlig vildtvoksende her i Danmark, eller da i hvert Fald har vokset her i Aarhundreder — Kylling nævner dem nemlig begge 1688, — samt nogle flere, der træffes i Ny og Næ, og hvis Forekomst i vor Flora regnes for at være af ret ny Dato. Det er udprægede Vej-, Landsby- og Lossepladsplanter. De to kendte Arter er *S. officinalis*, Rank Vejsenop og *S. Sophia*, Barberforstand; begge har fra gammel Tid været Lægeplanter. Det mærkelige Navn Barberforstand, ogsaa skrevet Balberforstand, Bardbirer Forstand og Bartskiærs Visdom, har Forbindelse med Plantens Anvendelse i gamle Dage som blodstandsende Middel.

Tanacetum vulgare — Regnfang. Denne statelige Plante har et fint, mørkegrønt Løv og stive Stængler med en Mængde smaa, gule knapformede Kurve. Regnfang har intet med Regn og fange at gøre, hvilket man godt kunde forledes til at tro, for de stift oprettede Kurve bøjer ikke af for Himmelvæden, men opsuger en Del deraf, saaledes at man efter en Regnbyge kan presse en Mængde Vand ud af Blomsterkurvene. Første Led er Ren, det Ord vi genfinder i Agerren og i det tyske Rain. Andet Leds Betydning er der Uenighed om. Nogle vil mene, at det er det tyske Ord Farn, givet med Henblik paa de findelte Blade, andre mener, det har med Fane at gøre — altsaa skulde Navnet betegne en Plante, der staar paa Diget eller ved Vejranden som en Fane. Navnet bør derfor ikke skrives Regnfang, snarere Renfan. Selv et saa lidet sammensat Navn som dette kan dog paa Prent og i Munde omformes i et Utal af Former — der findes mindst 40 forskellige Stavemaader i dansk Litteratur — nogle dannet folkeetymologisk, saaledes at i alt Fald det ene af Leddene tilsyneladende har fornuftig Mening, disse Navne viser sig dog ved en nærmere Analyse kun at have en kendt Klang, men ingen Mening. Foruden det anførte Regnfang skal anføres: Regnfald, Rejnfrø, Ringefan og Regnfarve (Agerskov), samt det tyske Rheinfarn=Rhinens Bregne. Af særlige sønderjydske Navne skal yderligere nævnes: Reenfarre, Renfan, Rejnfa, Rænfa, Rænnfær, Rænfarre, Rænfæ, Rænfang.

I de senere Aar er et andet Navn til Planten, Guldknapp, blevet optaget i vore Floraer; dette kendes ogsaa fra Sønderjylland. Ved Nordborg paa Als kaldes den Buun.

Regnfang kan blandes med Hø og skal da være et godt Middel mod Kværke hos Hestene. Regnfang blomstrer sidst paa Sommeren, derfor Talemaaden „Rænnfær røø er æ Mirresøvn øø“. (Det samme siges om Rønnebærrene).

Thymus — Timian. De to vildtvoksende Timian-Arter: *Th. chamædrys* og *Th. serpyllum* er omtrent lige almindelige. Den første findes maaske væsentligt paa den bedre Jordbund, den anden paa den tarveligere, *Th. chamædrys* er saaledes ikke iagttaget i den sydligste Del af Højde-ryggen, medens *Th. serpyllum* ikke er fundet paa Als. Iøvrigt skelner Befolkningen normalt ikke mellem Arterne. Timian vokser navnlig paa Stendiger og tørre Vejskraaninger, hvor den liver op ved sine tætte Tæpper af rødilla Blomster. Paa Grund af sin Vellugt er den blevet indrulleret i Rækken af de Planter, der kaldes Vor Frues Sengehalm eller Marias Sengehalm, den sidste Form kendes i Sønderjylland. Fra Toftlund-Eggen kendes endvidere Navnet Kardemomm. Planten blandet med Sengehalm skærmer mod Feber og alskens snigende Sot. Ogsaa Timiansnaps har før i Tiden været et yndet Lægemedel. En mere materiel Anvendelse finder den dyrkede Timian, *Th. vulgaris* i Køkkenet, hvor den af ældre Koner endnu bruges som Tilsætning til Ærtesuppe.

Urtica — Nælde. Navnet udtales i Sønderjylland nærmest Nælle eller Nalle, fra Angel opgives ogsaa Najld eller Najller, videre finder vi: Brændnald, Brinnnall, Jernnall, Jeddennall og Eddernall, Jellbrænnall eller Jellbrænnald. Man kan ikke med nogen Sikkerhed fordele de anførte Navne paa de to Arter: den store, fleraarige *U. dioica*, Tvebo Nælde og den lille eenaarige *U. urens*, Liden Nælde; men da den sidste anses for at være den mest brændende af de to, tager man næppe fejl i at lade de Navne, der grupperer sig om Eddernælde og Ildbrændnælde falde paa denne.

Det er en bekendt Sag, at man gentagne Gange har prøvet paa at udnytte den store Nælde industrielt ved at forsøge paa at udvinde Taverne af dens Stængler og væve Tøj deraf (Netteldug) uden dog at naa særdeles gode Resultater. Da Taverne imidlertid ubetinget er stærke, maa man haabe paa, at Teknikken ad Aare vil overvinde Vanskelighederne; men naar dette sker, er vor Jord maaske saa opdyrket og udnyttet, at der ikke er en fredlyst Plet for Nælderne, og til direkte at dyrke dem, er Jorden vel stadig for dyr.

De brændende Egenskaber hos Nælden blev før i Tiden udnyttet til Helbredelse af Gigt. Patienten blev pisket paa de angrebne Legemsdele. Det har været en haard Kur, hvad Talemaaden „Æ kinner nok æ Krudd, soj Fanden om æ Næld“ noksom vidner om. Kendt er ogsaa Udtrykket om en Forbryder, der efter Folks Formening burde særdeles haardt straffes, „han sku piskes i æ End mæ Brænnaller“. Det var det værste, man kunde tænke sig.

Veronica chamædrys — Treskægget Ærenspris. De dybblaa Blomster falder let i Øjnene, og den hører derfor til de Planter, som Folk har lagt Mærke til, givet Navne og knyttet Forestillinger til. Den er saaledes blevet kaldt Forglemmigej, betydelig længere tilbage i Tiden end *Algosotis*, og somme anser Ærenspris for at være Kærminde. (Se saaledes: Johs. Jørgensen: „Der er en Brønd, som rinder“ og Gartnertidende 1920 S. 197; ²/₅ 218.) Meget udbredt er Navnet Katteøjne varieret som Katøje, Katøjn, Katøwn, Katteøjen, dette Navn synes særlig udbredt i Sønderjylland.

Den har sammen med saa mange andre Urter været anvendt i Urte-teer og har i denne Sammenhæng faaet tildelt Navnet Kummertrøst, der dog uden Tvivl blot maa opfattes som en Omændring af det latinske Artsnavn.

4. Langs Gærder og levende Hegn.

De levende Hegn langs Landevejene og som Skellinier mellem Markerne er karakteristiske for Sønderjyllands østlige Egne, for Jyllands syd-østlige Del og for Fyns frodige Land. De giver Landsdelene Læ og Hygge, de danner Betingelser for en righoldig, mangeartet Flora, der i mange Maader ligner Skovbrynenes Planteliv, og ikke mindst yder de fredelige Boplads for en Mængde Sangfugle, hvilke de andre Egne paa Grund af manglende Hegn maa savne. Faldt Hegnene for nye Tidens Krav, vilde vi vel nok faa et videre Udsyn ud over Landet, og der vilde ganske vist fremstaa en bedre Betingelse for Tørring af Kornet i „Skok“ og Hæs, men samtidigt vilde disse Egne miste meget af deres Særpræg, baade hvad Plante- og Fugleliv angaar.

De Planter, som vi finder i Skovene, er allerede omtalt i et tidligere Afsnit, og de Arter, som nu vil blive taget under Behandling, er derfor langt mere begrænset i Tal, end om den foreliggende Skildring alene gjaldt Hegnene.

Anthriscus silvester — Vild Kørvel eller Skov-Kørvel. Denne Plante finder vi almindeligt i de levende Hegn, i Skovbryn, langs Grøfter og lignende Steder. Den bærer blandt Almuen Navnet Skarntyde. Nogle kalder den ogsaa poetisk Grøftens Brudeslør, fordi den, voksende langs Grøfterne, paa lang Afstand kendetegner disse ved sine lette, hvide Blomsterskærme. *Conium maculatum*, Skarntyde, kendes let fra *Anthriscus* trods den rent ydre Lighed, ved at førstnævnte har rødpletet Stængel. *Conium* anses for at være meget giftig, det menes at være den, der blev benyttet til Sokrates' Giftbæger. Den har ingen Dialektnavne i Sønderjylland, men Navnene for *Anthriscus* kunde med lige saa god Ret gælde for den. Her skal af den vilde Kørvels Folkenavne anføres: Skarntyde.

tyer, Skantyrer, Skanntyrre, Vild Skarnty, Skantøj og Vild Kommen. Blandt Børnene er Skanntyrre et yndet Emne til Fremstilling af Fløjter, et Rids paa langs ad den rillede Stængel, og Instrumentet er færdigt.

En Nytaarssang.

Da jeg i 1916 kom til Ketting, hørte jeg, at der hver Nytaarsnat Kl. 12, naar Kirkeklokken havde slaaget de 12 Slag, oppe foran Indgangen til Kirkegaarden blev sunget en Nytaarssang. Jeg gik derhen og hørte den nedenstaaende Sang, efter hvis Afsyngelse Sangerne ønskede hverandre „godt Nytaar!“. Man siger, at den samme Sang bliver sunget i Bro og Sebbelev paa en fri Plads i Byerne. Sangen med Noder er nu at faa i Wilhelm Hansens Musikforlag for 50 Øre pr. Eksemplar. Jeg har ogsaa udsat Sangen for Harmonium, og denne Udgave kan ogsaa benyttes af et blandet Kor.

Der fortælles om Sangen, at den er digtet af en Lærer Klein i Ketting, som i en ung Alder døde først i Fyrreerne. I Førstningen sang man den foran Kirkedøren, men en Nytaarsnat gav det et Rabalder inde i Kirken, saa at man mente, det spøjte der inde. Lærer Klein sagde saa: „Lader os gaa herfra!“ og siden den Tid synger man den foran Indgangen til Kirkegaarden. Det viste sig for Resten Dagen efter, at „Spøgeriet“ stammede fra et Bræt, der var faldet ned oppe paa Kirkeloftet.

Jeg har ved et Tilfælde opdaget, at Sangen delvis er en Oversættelse af den tyske Nytaarssang „Des Jahres letzte Stunde ertönt mit ernstem Schlag“, digtet af den kendte tyske Digter Joh. Heinr. Voss. Klein har oversat denne Salme paa dansk og har digtet noget til, saa den oprindelige Sang paa 3 Vers har faaet 6 Vers. Det første tyske Vers kan man genkende i det 1. danske, det andet i det 3. og 4. danske, det 3. i det 5. og 6. danske; men det andet danske Vers er frit tildigtet. Efter min Mening er den danske Sang smukkere end den oprindelige tyske.

Melodien er af Joh. Abraham Peter Schulz, død 1800 i Schwedt, fhv. Kapelmester ved det kongelige Kapel i København. Da den i op imod 100 Aar er gaaet i Arv fra Slægt til Slægt, uden at man siden Lærer Kleins Tid har brugt Noder, har den faaet en lidt anden Skikkelse, end den sikkert oprindelig har haft. I Begyndelsen er Forskellen meget ringe, men senere hen har Almuen valgt Dur i Stedet for Mol, tilsidst er begge Melodier igen næsten ens.

P. J. Nydahl, Lærer emer.

O Brødre, Timen lyder,
Den lyder sidste Gang.
Et Aar forsvandt! Udbryder
I festlig Afskedssang!
Blandt fjerne Oldtidsdage
Det svandt, vi staar tilbage;
Vi Smerte led, vi Glæde nød,
Og nærmer os til Gravens Skød.

Bevinget Tiden iler,
Hvo har dens Grænses sat?
Dens Blomster fælles hviler
I evig Glemsels Nat.
Knap stammer dunkle Skrifter
Om Fædrenes Bedrifter,
Og Skønhed, Rigdom, Magt med dem
I Mulm og Tavshed svæver hen.

Her hilste vi med Glæde
Det Aar, som nys forsvandt.
Ak, løsnet er den Kæde,
Som os tilsammen bandt!
Vi Venner saa bortile;
De gik, de gik til Hvile!
De var blandt os, de er ej mer!
Fred hvile over deres Ler!

Maaske vi og forlader
Vor Bane dette Aar,
Tit visner Træets Blade
Endog i favrest Vaar,
Tit Døden os bortkalder
I favre Ungdomsalder;
Og den, som vandrer her igen,
Med Taarer tænker paa sin Ven.

Kun ædel Daad betrygger
Mod Dødens Bitterhed;
I Gravens tavse Skygger
Al Godhed vinker Fred.
Vi nyder, fri for Kummer,
en sød, en salig Slummer,
Snart vækkes vi med Almagts Bud
Tit evig Salighed hos Gud.

Lad Afskedstimen rinde,
Er vi kun Dyden tro,
I Livet frem vi finder
Og end i Døden Ro.
Her maa vi adskilt vandre,
Hist møder vi hverandre.
Aftør din Graad, min Ven, vær glad;
For evig vi ej skilles ad!

SAMPLEREN.

Indbydelser.

Jeg, gode Herre, skulde hilse
fra den gode Herre, til Dem gode
Herre, at vores Kat har faaet Killin-
ger i Nat; med himmelblaa Øjne,
med rødbederøde Bagben, søgrønne
Forpoter, en teglstensstribende Stribe
langs ned ad Ryggen og med en
Publikumshale (ogsaa: en Kokoshale).

L. Aabling, Brødrebro.
(ved Thomas Petersen).

— — —
Æ skuld helsen fra Far å æ Munda
å fra Mor å æ Tirsda
om I it vild kom å drik et Kop
Kaffe å æ Vonsda

for de vå æ Mening å æ Tosda
vinne æ Vær vå godt å æ Fredag
skul æ Barn døves å æ Løvda.

L. Aabling, Brødrebro.
(ved Thomas Petersen)

Goj Jawten å Gujs Frej!

Æ skuld helsen fra Per Smej,
om I vild vær så goj å kom' te
Bassel i sin lille Laj! Der er syv
Mil fra æ dawle Dør te æ næe Bord-
ænd. Der komme kuns Knud fra
Tyvse, Maren fra Terp, å to Dreng
fra Snerp komme kørend øve æ He i
en rø Slæ.

Vost å Smør, det har vi it, Brød å Brændvin det faar I it, vil I ha nowe, kan I sjæl tej et mæ i jer Lomm!

Vil I ha den Æe, å Freda skal et væe, men æ Vej er lång og trång, å æ ser helle, te I bliwe væk, end I komme, for der skal manne fin Fremmet med: Spel Niels, Krat Hans, Niels Boel, å æ blind' Fostemoe skuld å gjæen med.

Hæ I it hæe, te æ er bløwen Kagkuen øwe i Vesterbæk? Der fik di et med et Opfuttan å et Nedfuttan å et Vrirlen å et Krilren i æ Lyske lissom Karen Vaskes Skont.

Fra Daler Sogn ved Lærer J. Jenson, Abkær

Grødens Pris.

Grød er Landets Fød!

Grød kan spises sur og sød,
Grød kan spises haard og blød,
Grød kan spises med skidne Hænder,
Grød kan spises uden Tænder,
Grød kan spises uden Smør,
naar den laves som den bør.

J. Jenson, Abkær.

Tælle paa Knapperne eller med Blomsterblade.

Hun skal giftes med:
Edelmand, Bedelmand, Doktor, Pastor,
Sneider, Borgmester, Affekåt, Major?

Hun skal klædes i:
Sammet, Silk, Atlask, Kattun, Pålt?

Hun skal køre i:
Karet, Karos, Featon, Fed'vugn,
Mogvugn?

Hun skal blive:
Fru, Frøken, Modde, Madam, Bejkun.

Christine Hansen, Tønder.

Rughøtte.

Sidst i Juni begyndte Bønderne i Lund gerne at slaa Græs, og i

denne Tid var Karlene allerede oppe Kl. 1. Naar Klokken var omkring 5 om Morgenen, kom en af Pigerne ud til dem med Grød og kogt Øl.

I den Tid, de kørte Høet ind, plejede man ogsaa at staa op allerede Kl. 1.

Saalænge Rughøsten stod paa, spistes der udelukkende hjemmebagt Hvedebrød. Naar man havde Rugen inde, holdt man „Rughøtte“, og til det fik man stuede Kartoffler, kogt Skinke og Vinsuppe.

Christine Hansen, Tønder (fra Lund).

Dødningehovederne.

I en By paa Østkysten sad en Aften flere Karle i Kroen og drak. En af dem pralede med, at han ingen Ting var bange for. Derfor vilde de andre prøve ham. De havde en Kiste med Dødningehoveder i og tilbød at give en Omgang, hvis han vovede at gaa hen og tage et af Hovederne op. Det kunde han sagtens, men medens man talte om det, løb en af Mændene hen og skjulte sig bag Kisten. Karlen kom hen og tog fat paa et af Hovederne. I det samme lød der en hul Røst: „Det er mit!“ — „De gør it novve, saa teje æ bare det næste“ sagde Karlen. Men da han tog fat paa det, lød Stemmen igen: „Det er mit!“ — „De gør heller it novve, der er nok a em!“ sagde Karlen, men da han tog fat paa det næste, var Stemmen det igen. „No kan æ it vint længe“, sagde Karlen, løb med Hovedet, lagde der paa Bordet og sagde: „Her er æ Hoj, og den det tilhør, kommer straks æbag etter!“, hvorpaa han løb sin Vej.

Iver Hattens, Sølsted,
ved Johanne Diebold, Tønder.

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Indeh. P. Andresen

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Ole Bole

Seminarielærer Cl. Eskildsens
nye A. B. C. og Oles første Læse-
bog er udkomne

og faas i

Hans Beck's Boghandel
Tønder.

Forlang Tilbud fra
Piano- J. B. Jepsen, Tønder
bygger
Pianoer, Hus-Orgler, Noder, Grammofoner

I VESTSLESVIG

bør man læse

VESTKYSTEN.

Indmeld Dem i
«Historisk Samfund for Sønderjylland»

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsømørelse, Gear-
kaseolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

V. J. LUND

Bogbinderi og
Protokolfabrik

TØNDER

Østergade 40

Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

„Sønderjydske Maanedsskrift“

har ondt ved at kunne bære sig økonomisk; det kan ikke taale at miste Abonnenter og trænger til nye. Vil dets Læsere sikre dets Fremtid, bør de hjælpe til at skaffe det nye Holdere!

Dets Postgiro er 9816, dets Abonnementspris ved Posten fjerdingaarlig Kr. 1.65, ved Bestilling hos Seminarlærer Eskildsen i Tønder eller hos en Boghandler Kr. 1,50.

Udkomne Bøger: H. D. Kloppenborg - Skrumsager: Landeværn.
H. Hagerups Forlag.

Hansigne Lorenzen: Tider og Steder. H. Hagerups Forlag.

H. P. Hanssen: Fra Kampaarene, 1—2. Hæfte. Gyldendalske Boghandel.

Trap: Danmark, De sønderjydske Landsdele, 5. Hæfte. G. E. C. Gads Forlag.

Martin N. Hansen: Tammes Trip å Pæ Nip. Synneborre 1927.